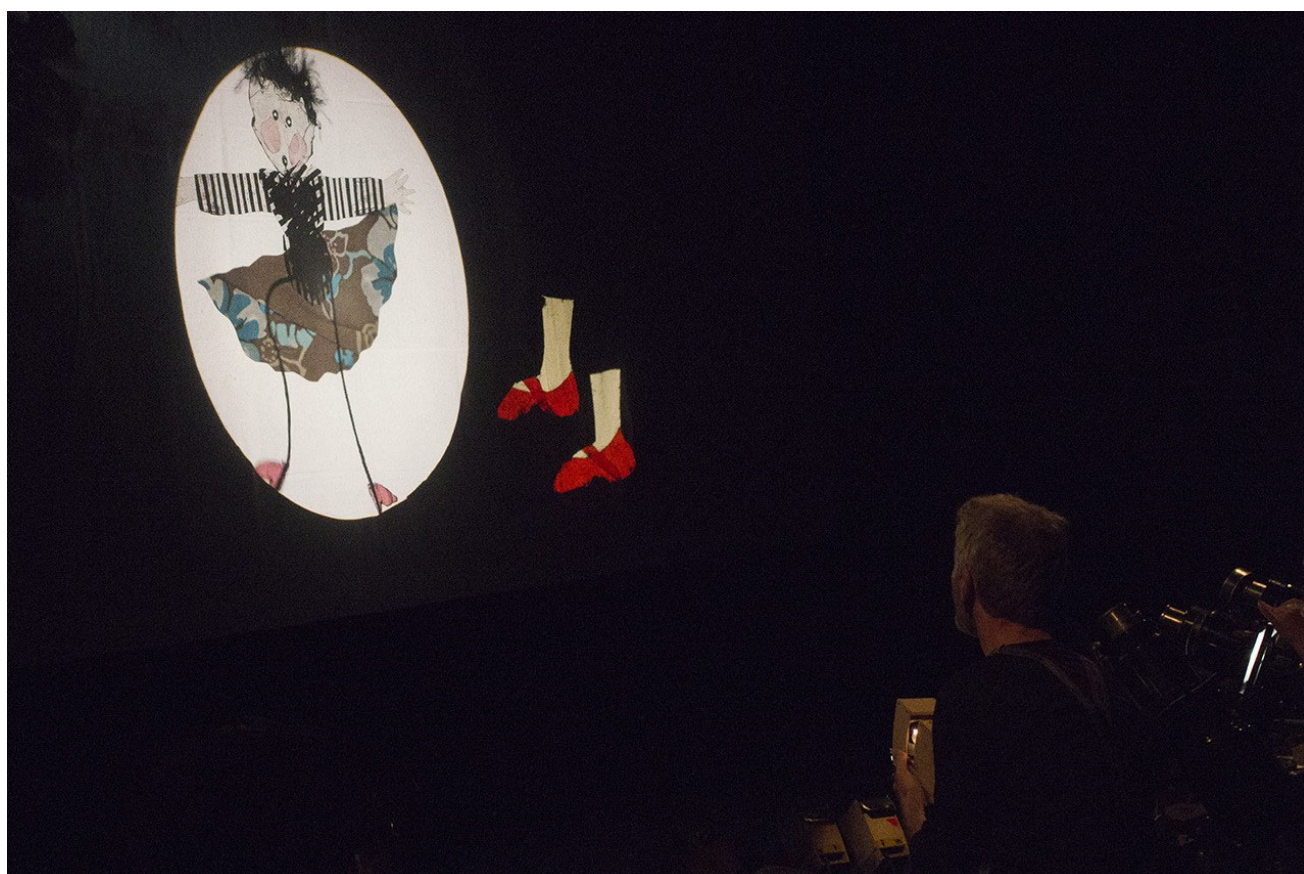

LICHTBENDE
AMSTERDAM (NL)
TUTU

Magicky obyčejný životní příběh

Byla jednou jedna malá holčička, která měla na nočním stolku hrací skříňku s tančící baletkou. A tahle dívenka sama zatoužila stát se úspěšnou tanečnicí. A nejenom o tom, jak se jí dařilo tento sen v první polovině minulého století uskutečnit, ale i o dalších událostech a střetnutích, které se jí během života přihodily, vypráví vskutku kouzelná inscenace TUTU nizozemské divadelní společnosti Lichtbende z Amsterdamu. Sledovali jsme sled různých scén na obrovském promítacím plátně, ale amsterdamská tvůrčí za něj své postupy neschovali. Naopak, nabídli divákovi možnost přihlížet, jak obraz i průvodní zvuky a hudba postupně vznikají přímo na jevišti. Dostatečně zvědavý divák tedy střídavě odlepoval své oči od plátna, aby zkoumal množství využitých přístrojů, nástrojů a předloh pro stínové divadlo a projekce. Dopodrobna pak tajemství i historii použitých postupů performeři prozradili na konci představení a divákům dopřáli i příležitost si vše prozkoumat zblízka.

Jelikož byl předmětem zájmu životní příběh baletky, bylo přirozenou snahou divákovu pozornost směřovat na nohy tanečnice, přesněji řečeno postačila část od kotníku níže, někdy dokonce i pouhá bota, jindy postavu baletky doplnily šaty. Celý naživo vznikající film vyprávěl pomocí podobně kusých symbolů, a odkazů, přesto se v něm divák celou dobu orientoval. Tvůrčí zkrátka velmi dobře počítali s lidskou fantazií a imaginací a nebylo třeba vůbec nic doslovovat. Různé taneční choreografie, které si hrdinka na své životní pouti osvojila (od stepu, přes tango, k tradičnímu i avantgardnímu baletu) znázorňovaly rytmicky kmitající nožičky v bačkůrkách, baletních piškotech, dámských lodičkách apod. Celá hrůza odvelení milého do války se vešla do přezutí z pánské lakýrky do vzápětí velmi tvrdě pochodujících těžkých vojenských bot. Inscenace pracovala s velmi rozdílnými projekcemi, na plátně se postupně vystřídaly již zmíněné obrázky obuvi, dále také krajky, fotografie, rentgenové snímky či vystřihovánky. Stínové loutky sestavené z předmětů, které každodenně potkáváme, tedy z knoflíků, korálek, peříček a drátků, představovaly slavné tanečnice a herečky první poloviny dvacátého století - například Shirley Temple, Annu Pavlovovou, nebo Josephine Bakerovou.

Přes veškerou působivost a rozmanitost těchto obrazů by inscenace přišla o svou osobitou atmosféru nebýt hudební a akustické složky. Hra na tamburínu, klávesy, kytaru i dechové nástroje, uchu lahodící zpěv jedné z performerek, staré gramofonové nahrávky i doprovodné zvuky. To vše dokázalo žánr příběhu změnit od němé grotesky či raných animovaných filmů k hororovému mystériu a přejít zpátky do něžné romantiky podkreslené francouzskými šansony. Přechody to přitom byly nenásilné, a tak i oddechově legrační gagy (souboj bot v kopání a zašlapávání se navzájem) byly stejně plnohodnotnou součástí celkové poetiky jako mrazivá až orfeovská mýtická scéna se smrtkou. Stejně plynule performeři přecházeli od jednoho nástroje k druhému, s citem k tempu celé inscenace, aby na konec ze své částečně skryté pozice v přítmí mimo hlavní fokus vstali a přidali stíny svých tančících těl mezi ty, které divák do té doby pozoroval na bílém plátně.

Byť se inscenace ani v najmenšom nepodbízela detskému publiku, naopak na ňej kladla pomerné veľké nároky a chvílemi mohla byť nálada díla až prízračne dšivá, celé hledištie naprič vekovými kategoriami divadelní zážitok hltalo tu s uprímnyím pobavením, tu se zatajeným dechem, jindy zase s dojatým úsměvom. Bavily prítom nejen cíleně humorné pasáže, ale i drobná důvtipná praktická řešení, překvapivé akce s projektovanými šablonami i velmi dobře načasovaná rytmika představení, kdy projekce skutečně báječně souzněly s akustickým doprovodem.

Tvůrci ale neukázali jen příběh děvčátka, baletní žačky, publikem adované umělkyně, zamilované ženy a nevěsty v jedné osobě. Rovněž onu linii jednoho lidského života konfrontovali s dějinnými událostmi, jako jsou světové války, dobovými trendy jako třeba fascinace exotickými kulturami a zároveň divákovi přiblížili vývoj tance, hudby a nepřímo i filmu. Pomyslný kruh života a spolu s ním i celá inscenace se symbolicky uzavřely, když se na bílé ploše znovu objevily dětské bačkůrky a mohl se tak začít odvíjet nový celoživotní sen a úskalí při snaze jej naplnit.

Nizozemskému souboru se povedlo z jednoho lidského osudu, ne nepodobnému životním cestám našich vlastních předků, doslova vyčarovat pohádkové vyprávění, kterým svým podáním - omluvte můj sentiment - pohladili na duši.

Veronika Švecová

Marie Raemakers: Snažíme sa, aby príbeh zostal otvorený fantázii

Rozhovor: Diana Pavlačková

Marie Raemakers je umeleckou riaditeľkou holandského divadelného zoskupenia Lichtbende. Vo svojej tvorbe sa zameriavajú na prepájanie projekcií, hudby a divadla. Na festivale Bábkarska Bystrica sa predstavili po prvý krát s inscenáciou TUTU.

Človek má z vášho súboru veľmi komunitný až rodinný pocit. Akým spôsobom funguje vaše zoskupenie?

Ja a Rob (Rob Logister, pozn. autorky) sme umeleckí riaditelia súboru a máme na starosti absolútne všetko, čo sa týka nášho divadla. V Holandsku si musíte všetko vybaviť sám, je to proste tak. Nemáme stály divadelný priestor, ktorý by patrila iba nám. Musíme obchádzať iné malé divadlá a pýtať sa, či by sme tam mohli skúšať. Teraz sa v Holandsku dejú veľké finančné škrtky v oblasti kultúry a vznikla naozaj ťažká situácia pre všetkých umelcov. Je náročné sa živiť niečím, čo vás skutočne baví. Musíte mať popri tom iné zamestnanie. My napríklad všetci popri umeleckej činnosti aj učíme. Chceme ale robiť to, čo nás baví a tak sa snažíme hľadať možnosti.

Vaša divadelná skupina pracuje takmer výhradne s laternou magikou. Ako ste sa dostali k práci s týmto prístrojom a čo vás na ňom najviac zaujalo?

Ja a Rob sme absolvovali štúdium v oblasti vizuálneho umenia. Ja som študovala maľbu a Rob sochu. Dlho sme sa tomu v minulosti venovali. Postupne sme sa však dostali k tejto práci a zistili, že toto je presne to, čo chceme ďalej v živote robiť. Bolo to niečo nové a iné. Niečo, čo nikto iný dovtedy nerobil. Laternu magiku nám do života priniesla jedna naša priateľka. Spýtala sa nás, či by sme jej nepomohli s vytváraním obrazov a technikou. Mala svoje nápady, no nevedela ich sama zrealizovať, preto sme začali spolupracovať. V tom čase ale už bola chorá, mala rakovinu. Sľúbili sme jej, že budeme v tomto projekte pokračovať. Splnili sme jej pranie a po jej smrti založili naše zoskupenie. Zmenili sme si síce meno, ale stále sme všetci spolu a naďalej spolupracujeme.

Viete aj po mnohoročnej skúsenosti stále nachádzať nové možnosti práce s laternou magikou?

Stále sa nám to darí. Teraz napríklad organizujeme svetelné koncerty. Aj v našich divadelných predstaveniach hrá živá hudba veľmi dôležitú úlohu. Interakcia medzi nami a hudobníkmi nás podnecuje v tvorivej práci. Prináša nám nové impulzy. V projekte svetelných koncertov zase hľadáme veľmi nezvyčajnú hudbu, ťažkú na bežné počúvanie. V spojení s malými obrazmi a príbehom ide o nezvyčajne zaujímavú a plnohodnotnú skúsenosť. Organizujeme ich v jednom veľkom kostole v Amsterdame. Vybrali sme si tam najväčší orgán a hudbu Gubaidulina a Góeckeho. To je až nepočúvateľná hudba, naozaj, veľmi náročná. Počas tvorivého procesu sme túto hudbu často počúvali a následne spojili s príbehom o osamelej žene s ťažkým životným osudom. Prežila vojnu, prišla o dieťa a v pokročilom veku sa jej to v hlave pomiešalo. Dostala demenciu. Aj napriek tomu sme sa jej životu snažili dotvoriť žiarivejší záver. Inšpiroval nás život sám, tak ako veci prichádzajú, tak aj odchádzajú.

Vo svojej tvorbe sa sústreďíte najmä na vizuálnu stránku inscenácie, napriek tomu pracujete aj s naratívnosťou. Akú úlohu pre vás zohráva príbeh pri tvorbe divadelnej inscenácie a čo vás ovplyvňuje pri výbere námetu?

Musí to byť téma, ktorá je úzko spätá s našimi životmi. Čo sa týka TUTU, všetci sme v detstve navštevovali hodiny baletu. Potom sme už len fantazirovali o balete a celkovo tanci, aký sa nám páči. Prešli sme si tanečné dejiny, ale aj naše vlastné, a tak sme sa napríklad dostali až k stepu. Keď som bola malá, step bol pre nás veľmi nový a strašne som sa ho chcela naučiť. Samozrejme, som ale nemohla. Napríklad z takýchto impulzov a myšlienok sme budovali dej. Zároveň sa snažíme, aby zostal príbeh otvorený, nedokončený. Nechávame priestor divákovi, aby si jednotlivé situácie, a tak aj samotný príbeh dotvorili sami.

Vo svojej inscenácii pracujete s mnohými symbolmi. Povedzte na základe vašich skúseností, sú deti schopné jednotlivé obrazy odčítať a aké sú ich reakcie?

Nie je to pre nich žiaden problém. Pre veľmi malé deti je zaujímavé všetko, čo sa hýbe. Možno je to práveže oveľa ťažšie pre dospelých, tí potrebujú v diele hľadať ďalšie roviny. Je to prirodzené, niečo, čo všetci robíme. Deti vo veku od sedem do desať rokov väčšinou vedia veľmi dobre pochopiť, o čom to celé je. Dokážu nasledovať dej, jednoducho použiť svoju predstavivosť a dotvoriť si príbeh. To je možné iba ak poskytneme dostatočný priestor ich fantázii.

Vo vašej inscenácii dochádza k takmer absolútnej symbióze medzi hudbou, projekciou a pohybom. Pri ktorej zložke vychádzate v tvorivom procese a ako ich následne prepájate?

Náš tvorivý proces trvá najmä veľmi dlho, minimálne pol roka. Všetky obrazy si vytvárame sami, Rob je napríklad zodpovedný za celú techniku. Keď už máme predstavu o obraze, snažíme sa ho rozpohybovať. Tak ako topánky v dnešnej inscenácii. Ako ste videli, výsledok pôsobí veľmi jednoducho, no tie pohyby okolo nie sú. Práve v tom je prítomná rovina bábkového divadla, v schopnosti niečo oživiť. Začíname vždy od nápadu, následne vytvárame postavičky a zisťujeme čo s nimi všetko dokážeme spraviť. Skúmame, akú emóciu nám dokážu predať. A áno, hudba je to, čo prináša emóciu, no snažíme sa nájsť spôsob, ako nám to spolu funguje. Toto všetko v procese skúmame. Vždy je to prekvapenie, vždy nás niečo prekvapí. Pozeráme aj veľa kreslených filmov a sledujeme, ako pracujú s hudbou. Veľa sa z toho dokáže človek naučiť. Najmä staršia animovaná tvorba je skutočne úžasná.

ANKETA: TUTU

Lenka Dzadíková: Inscenácia TUTU ma veľmi oslovila nie len svojou technickou premyslenosťou, ale aj tým, že tá technika mala v sebe istú poéziu. Bola priznaná a bola vizuálne zaujímavá - nie len to premietané ale i samotné prístroje. Inšpirujúce bolo pozeráť sa aj na samotných hercov. Tí nie len obsluhovali prístroje, ale naozaj hrali a prežívali. Špeciálne jedna herečka podala famózný hudobnícky a spevácky výkon.

Vladimír Predmerský: Chcem predznamenať, že som na festivaloch videl už rôzne formy a systémy premietania. Táto skupina si zvolila úplne jednoduché prostriedky a nepripustila aby túto formu po výtvarnej stránke prekročila. Jednoduché obrázky animovala inak, ako som sa s nimi na iných festivaloch stretával. Najviac ma vtedy zaujala tá nápaditosť projekcií a technické možnosti prístrojov. Zaujala ma ale tiež hudobná a zvuková zložka inscenácie. Vo výsledku ma to celé mimoriadne oslovilo.

Ida Hledíková: Hoci témou tejto drobnej reflexie je predstavenie holandskej skupiny Lichtbende z Amsterdamu, práve sledovanie tohto príjemného vizuálneho dielka mi vnuklo myšlienku rozmanitosti scénických foriem a výrazových prostriedkov, s ktorým sa na festivale Bábkarská Bystrica tento rok stretávame. Tohtoročná festivalová „koláž“ je skvelá a holandský kamienok v tejto mozaike zasvietil ako ligotavý čarovný kamienok s množstvom vizuálnych metamorfóz v atmosfére reminiscencie na počiatky experimentovania so zázračnou optickou skrinkou laternou magikou a ďalšími optickými prístrojmi a ich trikmi, predchodcami filmu. Holandská skupina akoby vzdávala hold svojmu krajanovi, holandskému fyzikovi Christiaanovi Huygensovi, ktorý v 17. storočí vynašiel laternu magiku ako zázračný prístroj na premietanie obrázkov. V sviežom, dynamickom, výtvarne i dramaturgicky čistom predstavení sme podľahli čaru oživených obrázkov, ktoré boli vo vnútri malých drevených krabičiek statické, a projektovali sa na veľké plátno, na ktorom, pohybujúc sa, dostávali život. Fascinujúce pohyblivé obrázky vznikali nepriamou animáciou, to jest prostredníctvom pohybov performeru s viacerými týmito krabičkami, vo vnútri ktorých boli jednotlivé obrázky. V krabičkách sme rozpoznali telá starých klasických ruských projektorov na diapozitívy. Skupina Lichtbende okrem malých drevených krabičiek – malých laterien magík používala aj (dnes už starožitné) projektory, prostredníctvom ktorých sa vytváral ďalší rad optických efektov, ktoré vznikli animáciou výtvarne štylizovaných figúrok. Veľkú invenciu tvorcov okrem výtvarného vkusu podporuje aj ich technická zručnosť. Samotný minimechanizmus pripevnený na projektore, ktorý rotujúc poháňal štylizované figúrky a tým ich animoval, bol sám osebe fascinujúci, ako nakoniec celé toto krehké audiovizuálne predstavenie s témou krehkého príbehu v štýle a s prostriedkami zašlých dôb. Tento vizuálno-dramaturgický koncept podporila aj hudba a zvukové aranžmán. Atmosféra, vkus, štýl, ľahkosť a pohoda. Fajn, že TUTU je tu.